

Корчагіна О. В.,

*кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри журналістики та видавничої справи
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»*

Черепеня О. М.,

*магістрант кафедри журналістики та видавничої справи
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»*

ІНСТРУМЕНТИ РОСІЙСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ: ДЕЯКІ АСПЕКТИ СУЧАСНОГО БАЧЕННЯ

Сьогодні Україна втягута не лише у повномасштабну війну, а й у запеклу інформаційну війну, яку розв'язала Росія. В інформаційному протистоянні перебувають не тільки жителі України, Росії, а й населення практично всіх країн світу. Пропаганда, безсумнівно, належить до арсеналу інформаційної війни. У пропаганді як способу впливу на маси є свої методи, цілі та завдання, а також технології та жанри. Розглянемо інструменти пропаганди, які використовує Росія з початку повномасштабних військових дій.

В історії політичної думки слово "пропаганда" наділялося різними смислами і зазнавало змін з плином часу. Американський політолог Гарольд Дуайт Лассуелл вніс важливий внесок у розвиток розуміння поняття "пропаганда" у політичній думці. Він надав класичне визначення пропаганди в своїй праці "Propaganda Technique in the World War" (Техніка пропаганди під час Світової війни), яка була опублікована в 1927 році. Він визначив її як "управління колективними настановами шляхом маніпулювання символами" та "кероване розповсюдження інформації або ідеї з метою впливу на суспільну думку" [1, с. 627].

Холодна війна активізувала розвиток пропаганди в засобах масової інформації. Із закінчення Другої світової війни і аж до розпаду СРСР, використання пропаганди досягло свого піку. Ті методи і способи, що використовувалися раніше, застосовуються і зараз. Те, що було випробувано багато років тому як експеримент, успішно діє і в сучасному світі.

З початку 2000-х у підході до пропаганди в Росії відбулося помітне зрушення. А практична можливість продемонструвати всю силу нових методів з'явилася у 2014 року під час анексії Кримського півострова.

І сьогодні ми продовжуємо спостерігати оновлені підходи до російської пропаганди в дії.

Масштабно розгорнута російська пропагандистська машина формується всередині підконтрольних ЗМІ, що повністю перекриває користувачам доступ до альтернативної інформації. Пропаганда в Росії має тотальний і агресивний характер, створюючи "потрібну" атмосферу. Також оновилися способи використання технологій і доступних каналів поширення інформації – активно залучаються мультимедійні канали інформації. Інтернет, соціальні мережі, спільнота професійної та аматорської журналістики, а також традиційні канали ЗМІ є інструментами пропаганди.

Слід зазначити, що з початком повномасштабного вторгнення в лютому 2022 року деякі росіяни відкрито демонстрували пацифістські настрої. Антивоєнні протести в країні відбувалися в перші місяці після початку повномасштабного вторгнення, але потім досить швидко зійшли нанівець. І на сьогодні в Росії значна частина громадян вважає, що те, що відбувається між сусідніми країнами, справедливою війною проти "колективного Заходу", чия мета – завдати Росії якомога більше шкоди і, в кінцевому підсумку, стерти її з карти світу у всіх сенсах. У всякому разі, таке враження складається, якщо слідувати за пропагандистськими наративами російської держави.

Чому вийшло так, що російське суспільство, яке, здавалося б, виробило імунітет до пропаганди – зокрема, радянської – виявилось настільки схильним до впливу нової пропаганди?

У своїх дослідженнях Гарольд Лассуелл за цільовим призначенням виокремлює два види пропаганди: внутрішню і зовнішню [1, с. 627–631]. Ми ж поділимо сучасну російську пропаганду на три складові. Перша – це пропаганда для свого народу. Друга – пропаганда для народу опонента, противника. І третя – пропаганда для нейтральної сторони. Ця пропаганда звернена насамперед до країн світової спільноти, які дотримуються нейтралітету щодо російсько-української війни. Ми бачимо подібні приклади в роботі з країнами Африки, яким насаждається образ "великодушної" Росії: списання боргів, надання продовольчої, економічної та соціальної допомоги.

Ми ж назвемо, на нашу думку, найдієвіші прийоми російської пропаганди, спрямовані на внутрішнього споживача інформації.

Головним елементом російської пропаганди є образ ворога. Суспільство потребує не тільки героїв, а обов'язково ворогів. Якщо ворог уже "вмонтований" у масову свідомість, він неминуче зустрічатиметься і наяву. Під час війни цей елемент пропаганди стає найпопулярнішим. Формується думка: «ми (громадяни Росії) здійснюємо опір світовому злу».

І тут спрацьовує одне з правил пропаганди – переносити провину за війну на ворога. Тобто те, що росіяни напали на нас, для них несуттєво. Для них суттєво, що вони вважають нас (громадян України) винними. А як відомо ворог має безліч вад та викривлень поведінки. Постійно насаджується думка, що громадяни України наркомани, фашисти, бандерівці, розіп'яли хлопчика в трусиках і "бамбили Донбас 8 років". Усе це супроводжується жахливими історіями.

Зміцненню у свідомості образу ворога допомагає класичний прийом військової пропаганди розлюднення опонентів (супротивників). Розлюднення сприяє тому, що починає нівелюватися моральний жах, який багато хто відчуває від жорстокості, від того, що вони змушують мучитися іншу людину. Якщо ти виконуєш злочинний наказ щодо "розлюдненого противника", то з виконавця (російського солдата) знімається відповідальність за це: нічого не знаю, я виконував наказ, моєї провини тут немає. Звідси виходить і така закономірність у реаліях нинішньої російсько-української війни, що коли розповідається про звірства і випадки насильства, градус опису в матеріалах медіа максимально підвищується. Адже головна зброя пропаганди – емоції, а не розум.

Коли пропаганда говорить про супротивника то, вона завжди використовує емоційні кліше та зневажливі вирази. Це ще один із прийомів військової пропаганди. Не можна говорити нічого хорошого, завжди потрібно вживати образливу лексику. Це теж важливий прийом. «Хороша» лексика одразу збиває ефект, перемикає емоційну складову на логічну. А це те, чого пропаганда намагається уникнути. Для чого це робиться? Це елементарний прийом пропаганди. Людині не властиво вбивати собі подібних. А от «інших», тих, хто є «неонацистом» або «іноземний найманцем», – можна.

Буденність зла породжена пропагандою в реальному житті росіян виглядає теж жахливо. Слід хоча би пригадати директорку школи з Тульської області, яка донесла на дівчинку за антивоєнний малюнок. Вона впевнена, що вчинила правильно. І пропаганда їй підказує, чому вона вчинила "добре". Ще один прийом пропаганди – багаторазове повторення. Коли на всіх телеканалах, на всіх пропагандистських шоу багаторазово повторюють одну й ту саму тезу. То вона щільно засідає в мізки пересічного росіянина, і раціональними аргументами її розбити неможливо.

Хочемо також відзначити і той факт, що з початку війни змінилася сітка мовлення і збільшилася кількість випусків новин на російському телебаченні. Зміна сітки мовлення – це дуже важливий прийом. Коли з усіх боків на тебе сиплеться одне й те саме, спрацьовують одразу кілька особливостей роботи людського мозку, які змушують людей

вірити в те, що їм говорять. Наприклад, одна з таких особливостей – ми вважаємо знайоме правдивим або, принаймні, переконливим. У такій ситуації спрацьовує ще одна "спрощувальна" особливість сприйняття інформації: коли ми отримуємо одне й те саме повідомлення з різних джерел, це зміцнює в нас переконання, що інформація достовірна. Саме тому відсторонення від ефіру всіх джерел з іншою точкою зору – незграбний, але вкрай потужний прийом. Тому що він не тільки відрізає людей від "неправильної" інформації, а ще й автоматом збільшує кількість "правильної", бо вакуум, що утворився, хоча б частково заповнюють новинні та політичні передачі.

Потреба людини в інформації під час війни є актуальною як ніколи. Твердження «хто володіє інформацією, той володіє світом» замінюється твердженням «керування інформацією веде до перемоги і досягнення успіху». Таким чином, проаналізувавши найбільш використовувані прийоми російської пропаганди, ми можемо говорити про ефективність описаних інструментів пропаганди. У певному сенсі застосовуються старі радянські методи, але з акцентом на навмисному заплутуванні аудиторії та прагненні змусити її діяти в інтересах пропагандистів, не усвідомлюючи цього.

Список використаних джерел:

1. Lasswell H.D. The Theory of Political Propaganda. *The American Political Science Review*, 1927, vol. 21, № 3, p. 627.
2. Manzaria J., Bruck J. Media's Use of Propaganda to Persuade People's Attitude, Beliefs and Behaviours. URL: http://web.stanford.edu/lass/e297c/war_pea-ce/media/hpropaganda.html (data of access: 18.10.2023).
3. Modern Political Propaganda: Definition, Examples & How To Spot It. *Liberties.eu*. URL: <https://www.liberties.eu/en/stories/political-propaganda/43850>. (data of access: 19.10.2023).
4. Putin's propaganda is rooted in Russian history – and that's why it works. *The Conversation*. URL: <https://theconversation.com/putins-propaganda-is-rooted-in-russianhistory-and-thats-why-it-works-184197>. (data of access: 17.10.2023).